

Тема: Закарпаття в XVIII
столітті

Мета: ознайомити клас з
життям Закарпаття в XVIII
столітті

Підготував учень

8-А класу

Гормотій Артем

Адміністративно–територіальний та історико-етнографічний розвиток Закарпаття

У XVIII столітті Закарпаття входило до складу Речі Посполитої. В 30-60-х рр. того століття воно стало ареною значних виступів українського населення проти всіляких утисків. Воно було наче воєнне поле на якому проводилися, як війни між державами так і місцеві повстання проти влади.

Після війн Закарпаття почало занепадати. Для того, щоб його швидко розвинути і зробити його місцем проживання багатьох людей великі площі його земель було роздано земельним магнатам, які в свою чергу передавали ці землі селянам. Вони звільняли землян від всіх повинностей на 15-20 років. Завдяки цим заходам Правобережжя швидко почало наповнюватися переселенцями з різних міст.

У другій половині 18 століття Річ Посполита почала занепадати. Фільваркова система господарювання та шляхетська анархія гальмували господарський розвиток країни, послаблювали її перед зовнішньою агресією. Ослабленням Польщі скористалися сусідні Росія, Пруссія та Австрія. Вони планували розділити Польщу, розширити свої володіння за рахунок її території. Їх лякало також поширення ідей Просвітництва, а згодом гасел Великої французької революції. Перший поділ Польщі відбувся в 1772 р. У результаті до австрійських володінь Габсбургів відійшли землі Руського (за винятком Холмської землі), Белзького й південно-західної частини Кременецького повітів Волинського воєводства. Також усупереч угоді Габсбурги заволоділи західною частиною Подільського воєводства, установивши кордон по річці Збруч. Ці землі разом із Малою Польщею були проголошені Королівством Галичини і Лодомерії із центром у Львові, що підпорядковувалося безпосередньо імператору. Після чергової війни з Османською імперією до володінь Габсбургів у 1775 р. додалася Буковина, що згодом як окремий округ увійшла до складу Королівства Галичини і Лодомерії. Під впливом Великої французької революції в Подільській

Щоб знищити революційний осередок у себе на кордонах, Катерина II направила до Польщі війська, які згодом очолив О. Суворов. Польська армія опору майже не чинила. Незначні сутички відбулися лише під Любаром, Шепетівкою та Острогом. Повстання поляків було придушене. 27 березня 1793 р. з'явився маніфест Катерини II, за яким Правобережна Україна мала увійти до складу Росії. Унаслідок другого поділу Польщі в 1793 р. до Росії відійшла територія Правобережної України (Подільське, Волинське, Брацлавське та Київське воєводства). Через два роки (у 1795 р.) відбувся третій поділ Речі Посполитої і до Росії відійшли західні землі Волині. Протягом 90-х рр. XVIII ст. на Правобережжі була поширена дія загальноімперських адміністративних органів та установ. У 1797 р. тут утворилися три губернії: Київська, Подільська та Волинська. Становище народних мас майже не змінилося. Вони, як і раніше, відробляли панщину в маєтках феодалів та сплачували численні державні податки. Одночасно польські магнати отримали від царської влади звання, посади, права російського дворянства. У намірі поділів Речі Посполитої в межах Російської імперії опинилися території зі значним відсотком євреїв. Під тиском російського купецтва і дворянства російська влада встановила для євреїв значні обмеження і визначила «межу осілості», за яку їм заборонялося переселятися. Унаслідок поділів Польщі польський народ на тривалий час втратив свою державну незалежність. У результаті ліквідації державних кордонів між землями Лівобережжя та Правобережжя в межах Російської імперії опинилося 80 % українців, що всупереч політиці російського царизму сприяло консолідації (єдності) та розвитку українського народу. Таким чином, наприкінці XVIII ст. українські землі потрапили під владу двох імперій, які впродовж наступного століття продовжували національне гноблення українського народу.

Соціально-економічне життя Закарпаття в XVIII столітті.

Друга половина XVIII ст. виявилася більш сприятливою для соціально-економічного розвитку Закарпаття. Сільське господарство й надалі залишалося основою економічного життя, а селяни-кріпаки — основними творцями матеріальних благ. Земля, як і раніше, оброблялася дідівськими методами і примітивними знаряддями виробництва. Проте двопільна система дедалі більше поступалася трипільній, що було очевидним кроком вперед. Крім традиційних сільськогосподарських культур — жита, пшениці, вівса» проса, у другій половині XVIII ст. у Закарпатті значного поширення набули кукурудза і картопля, а виноградарство і садівництво проникли у нові райони.

У надрах старої феодально-кріпосницької системи повільно, але неухильно почали зароджуватися нові буржуазні відносини. Їх носіями у краї виступали великі поміщицькі господарства, які дедалі більше втягувались у товарно-грошові відносини. Якщо на початку XVIII ст. в Закарпатті нараховувалося трохи більше 90 тисяч населення, то у 80-х роках — уже 235 419 чоловік, з них 12124 дворяни (5,2 процента від загальної кількості). Не тільки селяни, але й більшість дворян не мали своєї власної землі, оскільки 90 процентів всієї землі, як і раніше, належали п'яти найбільшим магнатським родинам, Ужгородській казенній домінії та Мукачівському монастиреві.

Значна частина закарпатського дрібнопомісного дворянства (немеші) за способом життя мало чим відрізнялася від селян. Такі дворяни самі ходили за плугом, власноруч виконували решту сільськогосподарських робіт. Злидні і бідність були постійними гостями за столом і в них. Та пиxa і зарозумілість (я — дворянин!) доходили у них до смішного. Не маючи грошей, такі підпанки змушені були замовляти одну пару чобіт на кількох чоловік. Але проїжджаючи селом, вони сідали на возі у два ряди й одягали чоботи лише на одну ногу, яка звисала з воза: хай бачать прості смертні, які ми багаті! Цей прошарок населення відзначався особливим користюлюбством і зажерливістю і був справжнім нещастям для простих людей, оскільки займаючи різні дрібні посади в домініях і комітатських правліннях, немеші не тільки демонстрували свою зверхність над селянами, але й безжалісно і люто експлуатували їх. У своїй переважній більшості немеші швидко мадяризувалися, вірою і правдою обслуговуючи іноземців, допомагаючи їм тримати народ у темряві і покорі.

Тим часом як господарства немешів скільки-небудь значної ролі в економічному розвитку краю не відігравали, господарства великих землевласників виробляли не тільки основну кількість сільськогосподарської продукції, але й сприяли піднесенню усієї економіки Закарпаття. Якщо у першій половині XVIII ст. весь хліб, що вироблявся, використовувався самим господарством, то у другій половині XVIII ст. хліба вирощувалося вже стільки, що його вистачало не тільки для внутрішніх потреб, але й для продажу на ринку. Принаймні не менше ніж 46 процентів хліба, що його одержували у другій половині XVIII ст. в п'яти домініях Закарпаття (Берегівській, Мукачівській, Нижньоверецькій, Чинадіївській та Свалявській), за підрахунками І. Г. Шульги, продавалося на ринку, перероблялось на пиво і горілку.

Великі домінії були основними виробниками і постачальниками на ринок також овочів і фруктів, винограду і вина. Щоосені в домініях, особливо в Мукачівсько-Чинадіївській, вироблялося сотні тисяч літрів вина, яке надходило на базари і ярмарки, в корчми, а також вивозилося далеко за межі Закарпаття — в Галичину, Буковину, Наддніпрянщину, Росію.

У великих домініях була зосереджена і основна маса молочної та м'ясної худоби, овець. Молоко, сметана, масло, сир, м'ясо споживалися в господарствах, а також продавались на ринку. У кінці XVIII ст. м'ясні лавки були в Мукачеві, Берегові, Хусті, Виноградіві, Тячеві, Сігеті тощо. Через них реалізувалася досить значна кількість м'яса місцевому населенню. Особливо інтенсивно розвивалося свинарство. Лише в букових і дубових лісах Ужгородської казенної домінії в кінці XVIII ст. випасалось кілька тисяч свиней, у лісах Шенборна — ще більше.

Майже усі поміщицькі господарства мали пасіки. Мед і віск, споживалися не тільки на місці, але й вивозилися далеко за межі Закарпаття — в Австрію, Угорщину, Італію, Галичину. У другій половині XVIII ст. у Закарпатті значно посилилась, вотчинна промисловість, особливо такі її галузі, як виноробна, винокурна, залізобудівна, поташна. Будувалися і вводилися в дію також десятки цегелень, млинів, гуралень та пивоварень. Окремі з них, як, наприклад, Підгорянська пивоварня Мукачівсько-Чинадіївської домінії щороку виробляла понад 500 бочок пива.

Великі землевласники дедалі активніше розробляли природні ресурси краю. Використовуючи дармову силу кріпосних, вони добували залізо, сіль, каолін, вапно. З глини виготовлялися цегла, черепиця, кахлі. Подібні поміщицькі підприємства діяли скрізь і всюди, але найбільше їх було на Березівщині і в Мараморощині. Особливо інтенсивно розвивалася соляна промисловість, яка знаходилась у віданні казни. Якщо у 1751 році загальна кількість видобутої солі в басейні середнього Потисся становила 35 926 центнерів, то через 45 років в одному Солотвині її добували 740 тисяч центнерів на рік, тобто у двадцять разів більше. Наприкінці XVIII ст. в соляній промисловості працювали, головним чином, німецькі та угорські робітники. У Ронашку, наприклад, працювало 230 німецьких солекопів, у Шугатагу — 318,

Культурне й духовне життя

Розвиток духовного життя українського народу у XVIII ст. відбувався в різних регіонах по-різному. До кінця другої третини XVIII ст., тобто ліквідації Гетьманщини, яка певною мірою захищала українську культуру, духовне життя Лівобережжя розвивалося у більш сприятливих умовах. Близьким до нього культурним життям жила Слобожанщина, пізніше — Південь України. Продовжуючи національно-державні традиції Київської Русі, Галицької держави, Київського та інших князівств Литовської доби, Гетьманська держава забезпечувала частині українського народу досить широкі можливості будувати своє життя і культуру за власними уподобаннями. Українське козацтво, козацька держава своєю діяльністю, самим існуванням оберігала українську народність від культурно-нацапппціональної асиміляції сусідніми народами: близьким за культурою польським, єдиним за релігією — російським.

У той же час ряд регіонів України на початку XVIII ст. знаходилися у складі різних держав. Лише наприкінці XVIII століття Правобережжя та Південь України були приєднані до Російської імперії, куди вже входили Лівобережжя та Слобожанщина. Однак Східна Галичина до середини 70-х років перебувала у колоніальному володінні Польщі, а з кінця XVIII ст. разом з Північною Буковиною та Закарпаттям — під владою Австрійської імперії. В російській частині України розгортався процес русифікації, в Західній Україні — полонізації, онімечення та мадяризації. Обидві монархії — австрійська і російська намагалися обмежити національно-культурний розвиток, денаціоналізувати українське населення, позбавити його своєї культури і знищити українську мову.

Одночасно з України до Росії відтягувалося багато інтелігенції, переважно вихованців Києво-Могилянської академії, визначних діячів церкви. Всі вони проводили велику культурно-освітню і наукову діяльність. Наприклад, у Слов'яно-греко-латинській академії у Москві з 1701 по 1762 рр. працювало 95 професорів із Києво-Могилянської академії, а із 21 ректора — 18 були могилянцями. У XVIII ст. практично не було жодної ділянки культури в Росії, на якій би не позначився вплив української культури. А це певною мірою обезкровлювало, ослаблювало духовний розвиток

Висновок: я ознайомив клас з життям
Закарпаття в XVIII столітті.

😊 Дякую за увагу 😊

